

УСТИНОВ Д. М.,
аспірант кафедри
державно-правових дисциплін
(Міжнародний гуманітарний університет)

УДК 340.13

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.8>

ПРИНЦИПИ ТА ПІДХОДИ ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ОКРЕМИХ ЦІННОСТЕЙ ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Дослідження легалізації окремих цінностей цифрового середовища можливе за умови використання не тільки класичних але й постнекласичних методологічних інструментів.

Так, в якості принципів на основі яких було сформовано фундаментальні засади дослідження слід виділити: історизму, об'єктивності, детермінізму, плюралізму, цифрового суверенітету.

До основних методологічних підходів дослідження доцільно віднести: аксіологічний, діяльнісний, системний, синкретичний, діалектичний.

Безпосередні методи пізнання об'єднані у чотири групи, посеред яких: загальні, загальнонаукові, міждисциплінарні та спеціальні методи.

Застосування принципу історизму у дослідженні легалізації цифрових цінностей дозволяє виявити закономірності правової еволюції у цій площині, врахувати історичні прецеденти у сфері фінансів, власності та інформаційного права та спрогнозувати майбутні тенденції правового регулювання цифрового середовища.

Принцип об'єктивності передбачає неупереджене вивчення правових явищ із врахуванням їхньої реальної сутності, незалежно від політичних, ідеологічних чи суб'єктивних факторів. Це означає, що дослідження легалізації цифрових цінностей повинно базуватися на фактах, аналітичних даних та обґрунтованих закономірностях, а не на припущеннях чи емоційних оцінках.

Застосування принципу детермінізму дозволяє розробити більш ефективну та послідовну правову політику щодо цифрових цінностей, забезпечуючи баланс між інноваціями, правовою безпекою та економічним розвитком.

Принцип плюралізму акцентує увагу на можливості та доцільності використання множинності методологічних підходів під час всебічного теоретичного дослідження особливостей легалізації окремих цінностей цифрового середовища.

Принцип цифрового суверенітету передбачає, що дослідження легалізації цифрових цінностей має відбуватися з урахуванням того, що кожна держава має право самостійно визначати правовий статус цифрових цінностей, при цьому регулювання має враховувати міжнародні стандарти та тенденції, щоб забезпечити баланс між національними інтересами та глобальною інтеграцією.

Ключові слова: *електронне середовище, легалізація, методологія юридичної науки, принципи наукового пізнання, сучасне право, цінності електронного середовища.*

Ustinov D. M. Principles and approaches of the general theoretical study of the legalization of individual values of the digital environment

The study of the legalization of certain values of the digital environment is possible under the condition of using not only classical but also post-non-classical methodological tools.

Thus, as principles on the basis of which the fundamental principles of the study were formed, the following should be highlighted: historicism, objectivity, determinism, pluralism, digital sovereignty.

The main methodological approaches of research should include: axiological, activity, systemic, syncretic, dialectical.

Direct methods of cognition are combined into four groups, among which are: general, general scientific, interdisciplinary and special methods.

The application of the principle of historicism in the study of the legalization of digital values makes it possible to identify the patterns of legal evolution in this area, to take into account historical precedents in the field of finance, property and information law, and to predict future trends in the legal regulation of the digital environment.

The principle of objectivity presupposes an unbiased study of legal phenomena, taking into account their real essence, regardless of political, ideological or subjective factors. This means that research on the legalization of digital values should be based on facts, analytical data and sound patterns, not on assumptions or emotional assessments.

The application of the principle of determinism allows for the development of a more effective and consistent legal policy regarding digital values, ensuring a balance between innovation, legal security and economic development.

The principle of pluralism emphasizes the possibility and expediency of using a plurality of methodological approaches during a comprehensive theoretical study of the legalization of certain values of the digital environment.

The principle of digital sovereignty implies that research on the legalization of digital values should take place taking into account the fact that each state has the right to independently determine the legal status of digital values, while regulation should take into account international standards and trends to ensure a balance between national interests and global integration.

Key words: *electronic environment, legalization, methodology of legal science, principles of scientific knowledge, modern law, values of the electronic environment.*

Постановка проблеми та її актуальність. Кожне наукове дослідження має відповідати певному, заздалегідь запрограмованому напрямку досягнення цілі, яке би враховувало всебічність підходів до розуміння конкретного предметного поля і оптимальність отримання бажаних результатів. Виконання зазначених завдань забезпечується використанням відповідної методології.

Відтак, дослідження методологічних основ легалізації окремих цінностей цифрового середовища є затребуваним та актуальним напрямом досліджень сучасної юриспруденції.

Аналіз останніх публікацій. Дослідженнями окремих аспектів методології юридичної науки займалися такі науковці як: К. В. Горобець, І. М. Жаровська, О. А. Івакін, М. С. Кельман, М. В. Костицький, Н. М. Крестовська, О. С. Мельничук, Ю. М. Оборотов, А. О. Фальковський та інші.

Мета дослідження – розкрити сутність методологічних принципів та підходів дослідження легалізації окремих цінностей цифрового середовища.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні в науковій літературі вже сформувався традиційний підхід щодо розгляду методології у вузькому та широкому смислах. Де у першому варіанті методологія розуміється як сукупність принципів, підходів і методів, а у другому, вчення про зазначену сукупність інструментарію та того як його доцільно використовувати.

Аналізуючи поняття методології І. М. Жаровська слушно зазначає, що «саме поняття «методологія» (від грец. *μεθόδος* – правильний шлях, шлях дослідження) неоднозначно трактується в сучасній науці. У широкому значенні – це теорія людської діяльності, це діяльність пізнання, мислення або, якщо точніше, вся діяльність людства, враховуючи не лише власне пізнання, а й виробництво. У вузькому значенні під методологією розуміють

сукупність методів, прийомів, процедур наукового дослідження. Саме таке ставлення до методології переважає, наприклад, у зарубіжній (американській і взагалі англомовній) науковій літературі. Своєрідним компромісом між надто широкою і надто вузькою інтерпретацією змісту цього терміна, що вказує шлях пізнання, вважається багаторівневий підхід, коли розрізняються найзагальніші методи наукового пізнання – аналіз і синтез, сходження від абстрактного до конкретного тощо (філософська методологія); загальні для багатьох наук, міждисциплінарні методи пізнання – системний та організаційний аналіз; кібернетичний, синергетичний підходи тощо (загальнонаукова методологія); теорія і методи конкретної науки, галузі знань; методика як сукупність операцій і процедур, що застосовуються у конкретних дослідженнях» [4, с. 138].

Методологія забезпечує комплексний та системний підхід до аналізу правової реальності, сприяє виробленню нових наукових знань та удосконаленню юридичної практики.

На сьогодні в науці домінує підхід згідно із яким обґрунтовується, що «методологія юриспруденції визначає принципи та підходи до розробки нових теоретичних концепцій у правознавстві. Вона дозволяє науковцям критично оцінювати існуючі теорії та пропонувати власні моделі для розуміння і пояснення правових явищ. Це сприяє постійному розвитку юридичної науки та адаптації її до сучасних викликів та реалій суспільства» [13, с. 460].

Методологія визначає загальні засади наукового пізнання права, забезпечує системний підхід до вивчення юридичних явищ та процесів. Більш того, оскільки право є соціальним феноменом, методологія юридичної науки інтегрує підходи з філософії, соціології, політології, економіки, психології та інших наук.

У зазначеному аспекті, слід погодитися із положеннями, що «методологія пізнання в юриспруденції є систематизованою сукупністю філософських і наукових теорій, концептуальних ідей (моделей), методологічних принципів, парадигм і методів. Отже, той, хто досліджує юридичну теорію та практику, може здійснювати вибір між уже наявними вченнями чи теоріями, обрати розроблені на їх ґрунті принципи й методи пізнання та застосовувати у своїй пошуковій діяльності. Методологій і методів, які використовують у юридичному пізнанні, може бути дуже багато. Ніхто з дослідників чи практиків не зобов'язаний дотримуватися «загальнообов'язкових», «рекомендованих» чи «незмінних» методологій і методів. У теоретичному пізнанні дослідник сам обирає теорію, вчення та методи, які він використовуватиме, або творить методологію самостійно» [8, с. 14].

Методологія юридичної науки відіграє ключову роль у пізнанні права, забезпечуючи якісний рівень наукових досліджень і розвиток сучасних систем соціальної діяльності у правовій сфері. Методологія права не тільки пояснює правові явища, але й оцінює їх відповідність суспільним цінностям, правовій культурі та принципам справедливості за умови забезпечення багатогранності підходів до пізнання.

Відтак, дослідження легалізації окремих цінностей цифрового середовища буде більш повним за умови використання не тільки класичних але й постнекласичних методологічних інструментів.

Ю. М. Оборотов вказував, «звертання до постмодерністської методології визначається неможливістю пояснити багато проблем правового і державного життя, керуючись підходами класичної і некласичної методології. Більше того, найчастіше важко усвідомити й інтерпретувати правові та державні реалії не тільки в рамках використання якого-небудь одного методу, а потрібне сполучення методологічних підходів і навіть об'єднання положень класичної, некласичної і постмодерністської методології для вирішення виникаючих політичних і правових проблем» [12, с. 41].

В нашому дослідженні ми будемо використовувати термін методологія у її вузькому значенні, виділяючи певну структуру методологічного інструментарію, завдяки застосування якого забезпечується отримання очікуваних результатів.

Так, в якості принципів на основі яких було сформовано фундаментальні засади дослідження слід виділити: історизму, об'єктивності, детермінізму, плюралізму, цифрового суверенітету.

До основних методологічних підходів дослідження доцільно віднести: аксіологічний, діяльнісний, системний, синкретичний, діалектичний.

Безпосередні методи пізнання об'єднані у чотири групи, посеред яких: загальні, загальнонаукові, міждисциплінарні та спеціальні методи.

Розглянемо використання зазначеного методологічного інструментарію у дослідженні особливостей легалізації окремих цінностей цифрового середовища більш детально.

Принцип історизму передбачає вивчення правових явищ у контексті їхнього історичного розвитку. Він дозволяє не тільки визначити закономірності еволюції правових норм та виявити історичні передумови виникнення нових правових феноменів, але й проаналізувати трансформацію юридичних категорій під впливом соціально-економічних і технологічних змін. При дослідженні легалізації цифрових цінностей історичний підхід дає змогу простежити, як змінювалися правові концепції власності, економічного обігу та інформаційних прав упродовж розвитку суспільства.

О. С. Мельничук, розмірковуючи про природу принципу історизму зазначає, що він «... передбачає пізнання сучасного з точки зору минулого. Особливість принципу історизму полягає в тому, що правові явища розуміються з позиції їхнього історичного розвитку. Тут пізнання відбувається в умовах деякої передбачуваності: маючи знання щодо історичного шляху будь-якого явища, дослідник повинен шукати специфічні етапи його становлення» [11, с. 48–49].

Аналізуючи історичний процес, можна виділити такі етапи легалізації цифрових активів: неформальний обіг – перший етап, коли цифрові цінності існують у середовищі ентузіастів та експериментальних груп; часткове визнання – впровадження перших правових норм щодо обігу цифрових активів у межах окремих правових систем; глобальна адаптація – включення цифрових цінностей у національні правові системи та міжнародні угоди; повна інтеграція – цифрові цінності стають повноцінною частиною правової системи.

Застосування принципу історизму у дослідженні легалізації цифрових цінностей дозволяє виявити закономірності правової еволюції у цій площині, врахувати історичні прецеденти у сфері фінансів, власності та інформаційного права та спрогнозувати майбутні тенденції правового регулювання цифрового середовища. Таким чином, історичний аналіз сприяє розробці ефективної правової політики, що забезпечить баланс між технологічним прогресом та правовою визначеністю.

Принцип об'єктивності передбачає неупереджене вивчення правових явищ із врахуванням їхньої реальної сутності, незалежно від політичних, ідеологічних чи суб'єктивних факторів. Це означає, що дослідження легалізації цифрових цінностей повинно базуватися на фактах, аналітичних даних та обґрунтованих закономірностях, а не на припущеннях чи емоційних оцінках.

Як зазначав О. А. Івакін, «головне в принципі об'єктивності – це спрямованість на те, щоб зрозуміти світ і будь-яку складову його частину такими, які вони були, є чи можуть бути. ... таким чином, об'єктивність у широкому розумінні – необхідний і неодмінний принцип пізнання, без якого останнє втрачає всякий сенс, у той же час необхідно містить у собі єдність суб'єкта та об'єкта і відповідно – суб'єктивного та об'єктивного [5, с. 99].

Об'єктивний підхід у дослідженні цифрових активів (криптовалюти, NFT, цифрових контрактів тощо) забезпечує їхню неупереджену оцінку, дозволяє врахувати як позитивні, так і негативні аспекти їхнього правового визнання.

Принцип детермінізму передбачає, що всі правові явища та процеси мають причинно-наслідковий зв'язок. Він базується на ідеї, що розвиток права не є хаотичним, а обумовлений конкретними факторами: соціальними, економічними, технологічними та політичними.

У контексті легалізації окремих цінностей цифрового середовища принцип детермінізму допомагає визначити які соціальні, економічні та технологічні зміни спричинили появу цифрових активів, які правові механізми необхідні для їхньої інтеграції в юридичний простір, які наслідки матиме їхня легалізація для правової системи та суспільства в цілому.

Приміром, на думку В. С. Медведєва, принцип детермінізму, «є ключовим при встановленні та поясненні мотиву, мотивації, мотивування правопорушень, злочинів і злочинної діяльності» [10, с. 38].

Застосування принципу детермінізму дозволяє розробити більш ефективну та послідовну правову політику щодо цифрових цінностей, забезпечуючи баланс між інноваціями, правовою безпекою та економічним розвитком.

Принцип плюралізму акцентує увагу на можливості та доцільності використання множинності методологічних підходів під час всебічного теоретичного дослідження особливостей легалізації окремих цінностей цифрового середовища.

Обґрунтовуючи доцільність використання принципу плюралізму під час досліджень державно-правових явищ А. А. Кафтя зазначає, що «для забезпечення комплексності, обґрунтованості та достовірності наукових результатів дослідження правової системи слід застосовувати комплекс світоглядних, філософських, наукових та теоретичних засад, використовувати загальнонаукові, конкретно-наукові та спеціальні методи пізнання, вибір і характер яких зумовлено метою та завданнями дослідження [6].

Розуміння правового плюралізму як особливого методологічного принципу заснованого на використанні різних підходів і методів для забезпечення багатогранності дослідження, відстоює й К. В. Горобець [2, с. 40].

Принцип плюралізму є важливим для дослідження легалізації цифрових цінностей, оскільки вони мають міждисциплінарну природу. Використання множинності методів дозволяє забезпечити всебічний аналіз правових, соціальних, економічних та технологічних аспектів, оцінити потенційні ризики та вигоди запровадження правового регулювання цифрових цінностей. Цей принцип означає, що не можна обмежуватися лише одним підходом або методом, а необхідно залучати додаткові інструменти.

Принцип цифрового суверенітету передбачає, що дослідження легалізації цифрових цінностей має відбуватися з урахуванням того, що кожна держава має право самостійно визначати правовий статус цифрових цінностей, при цьому регулювання має враховувати міжнародні стандарти та тенденції, щоб забезпечити баланс між національними інтересами та глобальною інтеграцією. Цифровий суверенітет включає контроль держави над цифровою інфраструктурою, обігом даних, технологіями штучного інтелекту та правовим регулюванням цифрових активів.

Н. Ротар слушно зазначає, що «концептуалізація цифрового суверенітету держави в сучасній політичній науці розгорталася довкола проблеми мотивації його проголошення й використання як інструменту досягнення політичних цілей. У політичній практиці ця ідея відображена у формуванні контрольованого політичного простору кіберсуверенітету в авторитарних державах (Китай і Росія) та простору безпекової архітектури контролю за цифровою інфраструктурою в європейських ліберальних демократіях» [15, с. 240–241].

Дослідження цифрового суверенітету має складатися з аналізу державного контролю, взаємодії з міжнародними організаціями, економічного впливу регулювання та балансу між державним втручанням і розвитком інновацій.

Основоположним підходом дослідження виступає аксіологічний. Аксіологічний підхід (від грец. *axios* – цінність, *logos* – вчення) у правовій науці спрямований на дослідження права через призму цінностей, що визначають його зміст, мету та соціальне значення. У контексті легалізації цифрових цінностей цей підхід дозволяє розглядати не лише нормативні аспекти, а й соціокультурну, етичну та економічну значущість цифрових активів.

А. О. Фальковський обґрунтовує, що «аксіологічний (ціннісний) підхід в методології юриспруденції – це загальна стратегія дослідження, що визначає розгляд права крізь призму його відповідності певним цінностям, що можуть забезпечуватись правом та бути його основою... розгляд права в межах ціннісного підходу зумовлюється двома найбільш важливими чинниками. По-перше, ціннісний підхід до права має своїм фундаментом певну філософську концепцію цінностей. Від розуміння природи цінностей безпосередньо залежить і визначення ціннісного змісту права. По-друге, саме тип праворозуміння безпосередньо впливає на тлумачення зв'язку між цінностями та правом, визнання його цінності для людини та суспільства» [16, с. 8].

Аксіологічний аналіз допомагає визначити, які саме цифрові цінності заслуговують на правове регулювання та які механізми легалізації є оптимальними. У цифровому суспільстві дані набувають самостійної цінності, що потребує правової регламентації їхнього статусу.

Аналізуючи систему цінностей суспільства, О. Бандура зазначає, що «головну роль у ній відіграє людське життя, прагнення до нього виражається у гідності та власності, які утворюють діалектичну єдність, похідною від неї є свобода, котра обмежується свободою інших. Тому в суспільстві потрібна рівність, але не тільки формальна, а реальна, що враховує внесок кожного до суспільного блага і пільги для тих членів суспільства, які нездатні захистити власні права. Цю реальну рівність можна розуміти як справедливість [1, с. 51].

Ефективне правове регулювання цифрового середовища повинно враховувати баланс між свободою та безпекою, економічною вигодою та соціальною відповідальністю, інноваціями та правовою визначеністю. Таким чином, аксіологічний підхід допомагає формувати більш гармонійні правові механізми легалізації цифрових цінностей, забезпечуючи їх інтеграцію у правову систему.

Діяльнісний підхід у правознавстві розглядає право як соціальний феномен, що формується та реалізується через діяльність конкретних суб'єктів. Він зосереджується на механізмах, процедурах і суб'єктах правового регулювання. У контексті легалізації цінностей цифрового середовища цей підхід дозволяє проаналізувати хто є ключовими суб'єктами легалізації цифрових активів, які механізми правового регулювання використовуються, як впровадження цифрових цінностей відбувається у правозастосовній практиці.

На думку С. Д. Гусарєва, «діяльнісний підхід як провідна ідея, вимагає відшукувати причинні зв'язки між подіями в суспільстві через їх детермінацію предметною діяльністю членів суспільства. Саме ця ідея (принцип) зумовленості правових явищ предметною цілеспрямованою діяльністю людини і є тим прагматом, що дозволяє теорію наблизити до практики, надати їй рис дієвості та прикладного характеру» [3, с. 36].

Діяльнісний підхід дає змогу досліджувати легалізацію цифрових цінностей як складний процес, що включає взаємодію суб'єктів, механізмів та правових інструментів. Він дозволяє визначити ефективні моделі регулювання, які забезпечать баланс між державним контролем, технологічними можливостями та економічною доцільністю.

Застосування системного підходу надає можливість розглядати правові явища як складні, взаємопов'язані структури, що функціонують у межах цілісної правової системи. Він дозволяє аналізувати легалізацію цифрових цінностей як систему, що складається з нормативних, організаційних, економічних та соціальних компонентів.

Застосування системного підходу до легалізації цифрових цінностей дає можливість проаналізувати правове регулювання цифрових активів у взаємозв'язку з іншими сферами (економікою, фінансами, безпекою, соціальними відносинами), встановити механізми правового регулювання як єдину систему, що містить взаємодіючі елементи (законодавство, інституції, процедури, технології) та виявити системні проблеми та ризики легалізації цифрових цінностей.

Визначаючи специфіку системного підходу, О. В. Кустовська зазначає, що він є «одним із головних напрямків методології спеціального наукового пізнання та соціальної практики, мета і завдання якого полягають у дослідженнях певних об'єктів як складних систем. Системний підхід сприяє формуванню відповідного адекватного формулювання суті досліджуваних проблем у конкретних науках і вибору ефективних шляхів їх вирішення. Методологічна специфіка системного підходу полягає в тому, що метою дослідження є вивчення закономірностей і механізмів утворення складного об'єкта з певних складових. При цьому особлива увага звертається на різноманіття внутрішніх і зовнішніх зв'язків системи, на процес (процедуру) об'єднання основних понять у єдину теоретичну картину, що дає змогу виявити сутність цілісності системи» [9, с. 5].

Відтак, системний підхід у дослідженні легалізації цифрових цінностей дозволяє комплексно оцінювати взаємодію різних правових, економічних, соціальних та технологічних процесів. Він сприяє розробці ефективної моделі правового регулювання, що враховує глобальні стандарти та національні особливості.

Синкретичний підхід у дослідженні легалізації цифрових цінностей дозволяє враховувати різнопорядкові системи задля отримання найбільш повного результату дослідження

таких новацій як цифрове та антропологічне середовище, електронна та реальна демократія, інформаційні технології і право та ін.

О. В. Пасечник обґрунтовує, що «синкретика – це стабілізуючий елемент метамодерну, який дозволяє встановити стійкий зв'язок між діаметрально протилежними станами коливання. Поряд з метафізикою і діалектикою, синкретика являє собою один з видів філософської логіки. Термін синкретика використовується також для позначення взаємозв'язку між різними елементами світогляду, цивілізації та культури. у системології і теорії систем синкретика виступає як методологічна філософська основа осмислення, вивчення та застосування системного підходу» [14, с. 19].

Діалектичний підхід є одним із фундаментальних методологічних підходів, що базується на принципах розвитку, суперечності та взаємозв'язку явищ. У межах юридичної науки він використовується для аналізу правових процесів з урахуванням їх історичної динаміки, зміни суспільних умов та взаємодії різних соціально-правових факторів.

У контексті дослідження легалізації цінностей цифрового середовища діалектичний підхід дозволяє простежити закономірності формування цифрових цінностей, їх трансформацію під впливом технологічного прогресу, соціально-економічних умов та правових традицій.

М. В. Костицький аналізуючи категорії діалектики зазначає, що «вони є універсальними логічними формами мислення, в яких відображені ті загальні властивості, відношення і зв'язки, які існують в об'єктивній реальності. Без понять і категорій, пізнання дійсності було б неможливим» [7, с. 13].

Діалектичний підхід є ефективним інструментом для вивчення легалізації цінностей цифрового середовища, оскільки дозволяє врахувати їхню динаміку, суперечності та взаємозв'язки з іншими правовими явищами. Він сприяє комплексному аналізу цифрових цінностей як правової категорії, що змінюється відповідно до розвитку технологій та суспільних потреб.

Висновок. Необхідною умовою розкриття правової природи особливостей легалізації окремих цінностей цифрового середовища є використання належного методологічного інструментарію. Легалізація є складною правовою процедурою, втілення у життя якої потребує використання сучасних методологічних підходів і принципів. Всебічний загальнотеоретичний аналіз дозволяє створити цілісне уявлення про правове регулювання у цифровому середовищі, визначення його основних цінностей, технологічних викликів та суспільних очікувань.

Список використаних джерел:

1. Бандура О. Система цінностей права та її природні підвалини (основні риси). *Антропологія права : філософський та юридичний виміри (стан, проблеми, перспективи) : Статті учасників Міжнародного «круглого столу» (м. Львів, 3-5 грудня 2010 року)*. Львів : Галицький друкар, 2010. С. 45-52.
2. Горобець К. В. Види методологічного плюралізму в обґрунтуванні міського права. *Правове життя сучасної України: матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу / відп. за вип. В. М. Дрьомін; НУ ОЮА, Півд. регіон. центр НАПрН України*. Одеса: Фенікс, 2014. Т. 2. С. 40-42.
3. Гусарев С. Д., Білозьоров Є. В. Методологічні засади використання діяльнісного підходу у сучасному правознавстві. *Актуальні проблеми юридичної освіти та науки в Україні : монографія / за ред. Д.С. Шеншученка*. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2016. С. 31-41.
4. Жаровська І. М. Щодо проблем методології теорії держави і права. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки*. № 827. 2015. С. 138-141.
5. Івакін О. А. Об'єктивність як неодмінний принцип пізнання. *Актуальні проблеми держави і права*. 2006. Вип. 29. С. 99-102.
6. Кафтя А. А. Правова система: плюралізм методологічних підходів. *Глобальна організація союзницького лідерства*. 2015. URL: <https://goal-int.org/pravova-sistema-plyuralizm-metodologichnix-pidxodiv/>

7. Костицький М. В. Про діалектику як методологію юридичної науки. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2012. № 1. С. 3-17.
8. Костицький М., Кушакова-Костицька Н. Методологія теоретичного та практичного пізнання в юриспруденції як у науково-практичному комплексі. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 1 (25). С. 9-17.
9. Кушовська О. В. Методологія системного підходу та наукових досліджень: Курс лекцій. Тернопіль: Економічна думка, 2005. 124 с.
10. Медведєв В.С. Принципи сучасної вітчизняної юридичної психології. *Актуальні проблеми юридичної психології: зб. Матеріалів Наук.-практ. конф.* (Київ, 24 квіт. 2015 р.). К.: Нац.акад.внутр.справ, 2015. 252 с., С.37-41.
11. Мельничук О. С. Класичні принципи у методології юриспруденції. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.– практ. конф.* (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. Т. 1. С. 47-50.
12. Оборотов Ю. М. *Філософія права і методологія юриспруденції. Проблеми філософії права*. Том 1. 2003. С. 41-43.
13. Оборотов Ю. М., Горобець К. В. Методологія правового пізнання. Велика українська юридична енциклопедія. Харків : Право, 2017. Т. 2 : *Філософія права*. С. 460-463.
14. Пасечник О. В. Методологічний еkleктизм метамодерністських досліджень держави і права. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. Дніпров. нац. ун-т ім. О. Гончара. 2022. № 3. С. 28-33.
15. Ротар Н. Особливості концептуалізації ідеї цифрового суверенітету в сучасній політичній науці *Політичні інститути та процеси*. № 3 (17). 2023. С. 229-244.
16. Фальковський А. О. Аксіологічний підхід в методології сучасної юриспруденції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12 / А. О. Фальковський; кер. роботи Т. В. Розова; Нац. ун.-т "Одеська юридична академія". Одеса, 2011. 17 с.

